

Ésüst tükrös kávéházban

I. A PESTI IRODALMI KÁVÉHÁZAK TÖRTÉNETÉBŐL

1787

et irunk. A Pest-Budát összekötő hajóhídon zsinóros mentéjű, márkás arcú férfi jön Buda felől, kemény léptei alatt kopog a deszkapalló. Pezsgő, eleven élet fogadja a tülső oldalon, a pesti »mulató fertály...« Vársári Komédia, Théátrum, Bábjáték, Böhhacirkusz, Tziffra Kávéház... minden együtt, és macskaugrásnyira megint lokalitások, amelyekben a fekete zaccot mérik... Hét Választófejedelem, Három Oszlop, Nagy Kávéház... Emberünk megtekint mindent, de csak lenéző pillantása van a dunaparti »sétáló erdőcskében« bécsi módiba öltözve kényesen promenázó dámák számára, s haragosan nézi a kávéházakban fecsegő Purgereket, amint az »Ofner Stadtzeitungot« olvassák. Gvadányi József grófnak nem tetszik az egész, hazamegy vidékre s megírja a »Falusi Nótáriust«. Csapkelődő rigmusaiban a bécsi szokásokon akar döfködni, etől félti a magyarságot, mikor a bécsi kávéfőzők divatja ellen van, s nem látja világosan, hogy a kávéház a nyilvános élet új formáját jelenti, — tehát haladást, s ebben út táborat vagy százötven esztendőre a magyar irodalom.

Az első irodalmi törzsasztal a »Márványosban«

Kávéház van már sok Pesten, de még nincs kimondott irodalmi kávéház. A Besseney által alakított »Hazafiúi Magyar Társaság« papjának tagjai nem járnak kávéházba, de maga Besseney s a fiatal irodalmárok támogatói: Orczy Lőrincz és Ráday Gedeon nem idegenkednek egy kis kávéházi trécseléstől, s a pesti szalonokban sürgő-forgó fiatal Kazinczy is dekukkant néha a »Hét Oszlop«-ba, ahol Földy János gyűjti maga köré az irodalomszerető orvosnövendékeket, vagy a Kemnitzer házban levő »Márványosnak« is nevezett »Nagykávéházba«. Itt is litteratura kedvelő egyetemistákat látunk, akik arról vitatkoznak, hogy nem Gvadányi volt az első magyar kávéházi költő. Mikos Kelemen írta le először magyarul a kávéház szót a török »Kahvé Háné«-ből formálva, és Zrínyi Miklós a »Szigeti veszedelemben« a siklósi bég kávé-sátráról énekel.

Lassan múlik az idő, a pesti kávéházakban az »Ofner Stadtzeitung« és az »Ofner und Pesther Stadtanzeiger« mellett olvasható már a »Pozsonyi Magyar Hirmondó«, majd egy esztendőn keresztül az első pesti magyar újság, Szabó Márton lapja a »Magyar Merkurius«, s Kármán József a Híd utcai »Márványosban« megalakítja az első irodalmi törzsasztalt. A »Fanni hagyományainak« szerzője itt nézi át a váci Gottlieb nyomdában készülő folyóiratának, az »Uránának« kéziratát és itt is fogad... Valamivel később magyarruhás fiatalember ül keserű hangulatban a Márványos kávéházban. Irinyi még nem találta fel a gyufát, az asztalon pislogó mécses lángja fölül tartja a kártyapapírból vágott vékony papírszeleket, a »földbuszt«, úgy gyűjt rá a »szivolára«, miközben arról panaszkodik, hogy Kármán csak nagyon szűk helyet engedélyez verseinek az Uránában, mert a nagytekintélyű szerkesztő úr az ismert neveket részesíti előnyben. A vékonypéznű poéta, Petőfi és Ady őse, Csokonai Vitéz Mihály immár ötödször járja meg Pestet, hogy kiadót keressen, s a Márványos asztalánál fogamzik meg benne a »Pesti Ditsőség« gondolata.

Tárcairók a Színház kávéházban.

Főleg az idő kereke. Pestre költözik Kötőcsey, felbukkan Kisfaludy Sándor, megaiakul az »Aurora Kör«, — Bajza, Toldy, Kisfaludy, Czuczor, Zádor, Kovács és a sorban legfiatalabb Vörösmarty, s mellette a

Trattner Kör — Fehér, Pete, Schédius. Berzsenyi, ha Pestre jön, a Hét Választófejedelmet kultiválja, ahol kedvére búsonghat Bihari nótái mellett; az Aurora tagjai a Kemnitzerbe járnak, így keresztelték el a Márványost, amely most már kimondott irodalmi kávéház, az »Arany

A »Színház kávéház« a német színház épületében, a mai Vörösmarty téren

Ökör«, a Trattner Kör főhadiszállása, az olcsóbb áru »Philosophus« pedig a Kecskeméti utcában az irodalomszerető diákok tanyája. Az első igazi pesti újságíró, Kultsár István, a »Hazai Tudósítások« szerkesztője, természetesen az új divatos kávéházban, a Dorothea utcai »Magyar Királyban« telepszik le, amelynek különlegessége a színes ponyvával fedett terasz oleander és pomagránát bokrokkal. Puha karszékekben ülnek itt a kék frakkos, fehér pantalós, halcsont pálcikás arslánok, s nézegetik a sétáló szépeket. Itt is meg a szemközti német Théátrum épületében levő »Színház kávéház«-ban is láthatjuk a korabeli magyar írókat, amint a márványasztaloknál tárcákat faragnak Kultsár szerkesztő úr lapjának, s »Beszéletek«-nek nevezik ezt az új műfajt. Az irodalom végleg bevonult a pesti kávéházba, amelyben néhány évtized múlva új korszak új írói forradalmi mozgalmat szerveznek. Most még csak az alapját vetik meg ennek, az írók állandó magyar théátrumot követelnek Pestnek, s a Philosophus kávéház hazafias diákjai zajos tün-

A »Zrínyi kávéház« a Hatvani utca sarkán, a mai Astoria helyén

teséseket rendeznek a mai Vörösmarty téren álló német színház előtt, amikor is a német polgárok fejről leverik a kultókalapot. Lehet talán, hogy Vörösmarty, aki akkor álmodni sem mert volna, hogy valaha róla nevezik el ezt a gyönyörű teret — a Színház kávéház ablakából elégedetten nézte a tüntető ifjakat, akik akkor már ráléptek a Pilvax felé vezető útra.

Egy batár eldőcög a »Zrínyi« előtt

De még nem tartunk ott. Csak 1828 február van. Zöldre festett, csukott batár dőcög Gödöllő—Kerepes felől az országúton. Finom arcú, őszfejú, öreg úr tekint ki a kocsi zúzmars üvegablakán. — »Már látja innen Budát magam tornyáival, s a Buda lábait előtt elterülő, saját nagysága érzésétől

boldog Pestet« — amint azt később megírja »Pestre« című emlékezésében. Kazinczy Ferenc most látogat fel utoljára Pestre, s rajongva járja ifjúsága városát. Bár mindenütt tisztelettel fogadják, az agg költő tisztában van azzal, hogy már csak szobor. Utódok ülnek a Kemnitzerben, a Magyar Királyban, és ezek is beérkezett öregeknek számítanak a »Philosophus«, a »Török Császár« meg a »Magyar Jurátus« ifjainak szemében... És amikor a nehéz úti batár hazafelé szállítja a költőt, s a Hatvani utcából kifordulva eldőcög a rosszhírű Zrínyi kávéház mellett, a magyar nyelv »palérozója« nem gondolhat arra, hogy ebben a kávéházban írja majd alá első szerződését laplószívű kiadóval egy soványka fiatalember, aki mindig szalad, mindig rohan, télvez idején is hajadonfóval, kihajtott inggallerral... Petőfi Sándornak hívják.

Minden út a Pilvaxba vezet

Már nem egy irodalmi kávéház van, hanem több, mert például a »Hugelmann«-ban kávézó komoly irodalomtörténésznek, Toldy Ferencnek nincs kedve vitáznia az első nagy pesti riporterrel és ponyvaregényíróval, Nagy Ignáccal, a »Magyar Titkok« szerzőjével, aki különben mindenütt ott van, ellentétben a konkurrens ponyvással, a

A »Pilvax« a forradalmi időkben

világi Kuthy Lajossal, mert az főleg az elegáns »Magyar Király«-ban látható. Frankenburg Adolf, az »Eletképek« szerkesztője a »Páris Városához« címzett kávéházba jár, amely a mai Marx téren állott, a későbbi London szálló helyén. A »Pesti Divatlap« szerkesztője a »Vadászkürt«-ben érkezik, a »Honderú« munkatársai a »Zrínyi«-ben... de végül minden út a »Pilvax«-ba vezet... Petőfi, Jókai, Tompa, Lisznai, Kerényi, Degré, Obornyik, Pákh, Berczy és Páffy... És egyre jönnek az ifjak a Pilvaxba, már megjelenik Vasvári és Vajda, már kezdenek betekinteni, habár fanyalognak, az öregek is, a »Zöld Oszlop« helyisége több mint irodalmi kávéház, a közvélemény irányítója lett. A pesti német polgárság körében elterjedt hírt, hogy a Pilvax ifjai muzsikás mellett mulatoznak hajnalig, Petőfi egy levelében — »rát gyanúsítgatásnak« nevezte. »Ebben a kávéházban dolgoznak és a haza javát szolgáló komoly dolgokkal foglalkoznak«, — írja. — Vajon mit szólna jó Gvadányi uram, ha látná, hogy a »kitsűfolt bécsi módi« kávéház ifjai éppen Bécs ellen hadakoznak?

ANDOR LEON

(Folytatjuk)

A »Magyar Király« a Dorothea utcában

